

„Hálás vagyok a lehetőségért, hogy én írhatom meg ezt az előszót¹, mely alkalmat biztosít számomra, hogy korunk egyik legégetőbb problémájáról adjak közre néhány gondolatot. Nevezetesen annak szükségszerűségéről, hogy a korrupció elleni harc okán magánembereknek, közösségeknek és nemzeteknek kell egyesíteni erejüket.

A korrupció mindig is virágozni fog olyan totalitárius, önkényuralmi és diktatórikus rezsimek árnyékában, melyek a hatalmat néhány felelősségre nem vonható személy kezébe adják. Definíciójuk alapján az abszolutizmus és a diktatúra jóval kevesebb morális kötöttséget jelent, mint amennyit a demokrácia megkövetel. A totalitárius rezsimek esetében a korrupció gyakran közvetlenül kapcsolódik az emberi jogok megsértéséhez. Latin-Amerikában jó néhány diktátor éveken keresztül oly módon igazolta saját kormányát, hogy ellenpéldaként az előző évek elismerten korrump kormányaira mutogatott. Ezek a diktatúrák gyakran kiváló terepet biztosítottak a tolvajok és a sikkasztók védelme szempontjából. Az összes ilyen esetben megfosztották az állampolgárokat és az újságírókat azoktól a jogi eszközöktől, melyekre azért lett volna szükség, hogy kormányaik önhittségét és korrupcióját megfelelő és hiteles jogi rendszer keretében bírálhassák. Ugyanakkor a korrupciót leginkább a demokrácia leplezi le, és ellene a harcot a demokrácia veszi fel a leghatékonyabban. A korrupciót kizárólag olyan környezetben lehet megvizsgálni és kiiktatni, amelyre a pluralizmus, a tolerancia, a szólásszabadság és az egyéni biztonság a jellemző. Ezt a környezetet azonban csak a demokrácia garantálja.

Azt viszont ne gondoljuk, hogy a demokrácia immunis lenne a korrupcióval szemben. Nem lehetünk annyira naivak, hogy olyan következtetést vonjunk le, hogy a korrupció csakis a törvényen kívüli szervezeteket érintheti. Továbbá, a korrupció nem is csupán a nemzetközi besúgórendszer által felölelt területre korlátozódik. Tagadhatatlanul igaz, hogy az ilyen jellegű büntetendő tevékenységek gyakran vonzzák a korrupció 'karmait'. Ezek a 'karmok' máris behatoltak a fejlett és a fejlődő országok kormányainak hatalmi struktúráiba, Európától egészen Latin-Amerikáig. A magánkézben lévő nagy szervezetek is kihasználták azt az előnyt, amely a tevékenységük formális jogszerűségéből fakadó elismertséggel járt. Az általános bizalmat azáltal csorbították, hogy a vesztegetést standard, elfogadott üzleti stratégiának tekintették. Ez olyan stratégia, amely őket tisztességtelen gazdasági előnyökhöz juttatja. Emlékeznünk kell ugyanakkor arra is, hogy miként kerültek az állami pénzek magánszemélyek bankszámláira, és miként gazdagították azok állami tisztviselők és katonai vezetők vagyonát. Szintén ismerős kérdés az olyan külföldi segélyek és adományok nem megfelelően történt elosztása, amelyek célja a fejlesztés, illetve a háború vagy természeti katasztrófák okozta szenvedések enyhítése lett volna; ezeknek a pénzalapoknak egy bizonyos része gyakran a korrump tisztviselők meggazdagodását szolgálja.

A korrupció egyik legelkeserítőbb formája a legszegényebb országokban jelentkezik, ahol a szenvedés és a szociál-gazdasági egyenlőtlenségek a leginkább elterjedt jelenségek közé tartoznak. És mégis, az állami hivatalokban tovább él a korrupció. Ezekben az országokban az állami hivatalnokok megvesztegetése azonos a szegényektől való lopással. A korrupció közvetlen hatásaként nem csupán az emberek további elszegényedését, hanem a demokratikus intézmények elgyengülését is magával hozza. Amikor Latin-Amerikában túlnyomórészt diktátorok uralkodtak, a demokrácia harcosai lakossági ellenállást szítottak azáltal, hogy az önkényuralmi rendszereknél uralkodó korrupció ellen felemelték szavukat.

¹ J. Pope korrupcióellenes kézikönyvének előszava [POPE, Jeremy: TI Source Book 1995; TI-HUN Kézikönyv 1995.]

Több latin-amerikai diktatúra bukásához az a harag vezetett, amelyet az állampolgárok a saját országaik rezsimeinél tapasztalt korrupcióval szemben éreztek. Esetenként azonban az is megtörtént, hogy ugyanazon személyek – a demokratikus kormányzati rendszereknél tapasztalt korrupció miatti kiábrándultságukban – egy újabb diktatúra pártjára álltak. Lényegében e diktatúrák nagy része oly módon jött létre, hogy államcsínyek és katonai puccsok képviselői képmutató módon a demokratikus kormányzati rendszerek korrupcióját vádolták.

Az elnyomás alól felemelkedő nemzetek nincsenek tisztában a korábbi rezsimek korrupciójának mértékével, hiszen azok nem engedélyezték sem a vizsgálatokat, sem pedig a lakosság tájékoztatását. Ugyanakkor a demokrácia újdonságát beárnyékolhatják a szabad sajtó által nyilvánosságra hozott botrányok.

Az antidemokratikus társadalmakra jellemző nyíltság hiánya az állampolgárokba azt a hamis benyomást keltette, hogy a demokráciák különösen sebezhetőek a korrupció szempontjából. A demokratikus országok vezetőinek felelőssége az, hogy szembenézzenek azzal, hogy ez a nézet téves. A demokráciára a nyíltság és az iránta való elkötelezettség jellemző.

A nyíltság védelmét leghatékonyabban az állampolgárok tudják biztosítani, saját maguk által – külön e célból – létrehozott szervezetek segítségével. Ezeknek a szervezeteknek fel kell hívniuk a figyelmet a nyíltság szükségességére, és érvelniük kell mellette országhatárokon belül és azokon túl egyaránt. A nagy erőt képviselő pénzügyi szervezetek az egész világon arra a megállapításra jutottak, hogy a korrupció az üzleti élet egyik legelfogadottabb eszköze. A korrupció elleni harcnak ugyanígy az egész világon el kellene terjednie. Amennyiben az emberek nem gondoskodnak a demokrácia megtartásáról, amennyiben hiányzik belőlük a polgári erkölcs és a kormányukkal szemben érzett elkötelezettség, abban az esetben a demokrácia egészen bizonyosan a korrupció 'martalócainak' prédájává válik.

A nemzetek nagy része elkötelezett abban a tekintetben, hogy elutasítson minden olyan kísérletet, amely az alkotmányos szempontból legitim kormányok elmozdítására irányul. Fokozatosan szilárdítják meg a külső és a belső békét. A legitim kormányok képesek arra, hogy kezdeményezői lehessenek a társadalmaink modernizálásához szükséges intézményi reformoknak és az emberi fejlődés ösztönzésének.

Sajnálatos módon a folyamatos botrányok kiábrándítólag hatnak az emberekre. Néhány országban ismét felélednek az államcsínyek és a népi felkelések iránti vágyak. A politikai pártokat, a demokratikus rendszer hagyományos erődítményeit tönkretette a rossz hírnév, fokozatosan elítélik őket az állampolgárok, akik egyre inkább elhatárolják magukat a politikai döntéshozataltól. Mivel a pártokat elhagyják az emberek, a demokrácia azzal a kockázattal kénytelen szembenézni, hogy ambivalens és tehetetlen formalitássá válik.

A modern technikai kultúrák rendkívüli hangsúlyt fektetnek a fogyasztásra és a javak birtoklásának kérdésére. Egyre inkább azt tapasztaljuk, hogy a személyes sikert és tekintélyt nem annyira az határozza meg, hogy az adott egyén mennyiben járul hozzá a társadalmat érintő kérdések megoldásához, hanem a materiális jólét mértéke. Ez pedig a mi civilizációnkat olyan erkölcsi hiányossághoz vezeti, amelyet kizárólag a műveltség orvosolhat. Az emberek – különös tekintettel a fiatalok – polgári felelősség tudatát kell felébresztenünk. Az osztálytermekben és az üléstermekben tanítanunk kell az állampolgári felelősséget és vonzóvá kell tennünk a szociálisan hasznos magatartás iránti elkötelezettséget. A materiális jólétet a fiatalság számára úgy kell bemutatnunk, hogy az alárendeltje az állampolgári jólétnek. A

szociális tőkének le kell győznie a pénzügyi tőkét, tekintettel arra, hogy az a kultúra, amely csupán a materiális jólétre helyezi a hangsúlyt, kiváló talajul szolgál a korrupció 'gyomnövényei' számára.

Jó néhány helyen a bátor vezetők látásmódjának és elkötelezettségének köszönhetően az állampolgárok nyílt és felelősségteljes kormány iránti igénye szervezett kereteket kapott. Köszönet és aktív támogatás illeti meg azokat, akik a nyílt és őszinte kormányok megválasztásáért harcolnak, gyakran a komoly hatalommal és a megfelelő eszközökkel rendelkező elittel szemben. Úgy tűnik, hogy ezek az emberek azok az erőtlen Dávidok, akik a hatalmas Góliátokkal szemben harcolnak. Ahogy azonban az utóbbi időkben megmutatkozott, Dávid szellemes és akarata egyre többször győz Góliát megfélemlítő hatalmával szemben.

Amikor az állampolgárok felelősségteljes és tisztességes kormányt igényelnek, a korrupcióval szembeni haragjukat juttatják kifejezésre. A korrupció az a gyakorlat, amely a szegényt úgy alázza meg, hogy arra kényszeríti, hogy az alacsonyabb beosztású hivatalnokot meg kell vesztegetnie ahhoz, hogy az a kötelességének eleget tegyen, amely tönkreteszi a tisztességes kereskedőt, amely erővel ruházza el a kereskedelem gátlástalan vezetőinek csoportját és a tisztességtelen hivatalnokokat.

Nem kell megijedniünk attól, hogy megállást parancsoljunk a korrupciónak, amikor arról beszélünk, hogy a korrupció világméreteket ölt. Arról a világméreteken jelentkező feltartóztathatatlan igényről sem szabad megfeledkezniünk, hogy az emberek tisztességes kormányokat akarnak.

Manapság a különböző országok vezetői kezdik elfogadni azt az álláspontot, hogy a korrupció kérdését hazai és nemzetközi szinten egyaránt meg kell vitatni. A hidegháború időszakának lezárulását követően, a segélyek felhasználását sokkal komolyabban figyelemmel kísérik és a humanitárius segítség célja jelenleg az emberek segítése, nem pedig 'barátok vásárlása' – akár korrumpáltaké is – a harmadik világban.

Legfontosabb fegyverünk a korrupció elleni harcban a demokratikus országok egyre növekvő számában, valamint az egész világot behálózó szabad sajtóban rejlik. A kérdések feltételéhez szükséges szabadság nélkül, illetve a változások befolyásolásának szabadsága hiányában, az emberek ahelyett, hogy hatalomhoz jutnának, egy felszínes demokrácia rendszerének a foglyaivá válnak. A demokráciák által biztosított egyik legfontosabb szabadságjog a sajtószabadság. Ahol akár csak egy férfi vagy nő hangját elnyomhatják, ott minden ember ki van téve annak a veszélynek, hogy elhallgattathatják. Ahol az igazság akár csak egyetlen apró részlete is rejtve marad, ott akár nagy hazugságok is szárnyra kaphatnak.

A törvényi garanciák ellenére is minden állampolgári jogot megsérthetnek alkalmatlan és korrumpált vezetők. A jogok védelmére és helyreállítására sokkal nagyobb az esély az olyan helyeken, ahol a szabad sajtó nevesítheti az ilyen vezetőket, és vitát indíthat alkalmasságukról. A sajtószabadság az az 'örök éberség', amelyről Thomas Jefferson így beszélt: - egy véget nem érő feladat, amely kormányunkat a korrupcióval szemben védi.

Jövőbeni feladatunk az, hogy harcoljunk a nyíltságért és a szavahihetőségért, különös tekintettel politikai és gazdasági vezetőinkre. Azonban legyünk tisztában azzal, hogy a korrupció nem csupán azt jelenti, hogy politikai hatalmat személyes előnyök szerzésére használnak fel. Sokkal több annál, minthogy állami hivatalnokok és üzletemberek illegális és erkölcstelen előnyök megszerzése érdekében játszanak össze. A korrupciónak ennél sokkal

több olyan dimenziója van, amelyek jogilag nem szankcionálhatók, és amelyek nem mindig lelhetőek fel mindenütt. Előfordulások mindig attól függ, hogy a nyilvánosság mennyi figyelmet szentel ezeknek.

Az egyik ilyen kérdés, amikor a politikai és kormányvezetők elmulasztják abbéli kötelezettségüket, hogy eleget tegyenek a demokrácia által tőlük megkövetelt oktatásügyi feladatoknak. A másik a kétértelmű beszéd kérdése, amikor kizárólag választási szempontokat figyelembe véve azt mondják a politikusok az embereknek, amit azok hallani szeretnének, és nem nevezik nevén a dolgokat. Ezek olyan praktikák, amelyek képesek arra, hogy személyeket, társadalmakat és a demokratikus rendszereket is korrumpáljanak.

Kétértelmű beszédek a nemzetközi kapcsolatok színterén is elhangzanak. Ez pedig már a tágabb értelemben vett korrupcióra mutat. Létezik olyan korrupció is, amelynek eszközei a nemzetek egymással szembeni bizalmát gyengítik.

Az is korruptnak minősíthető, ha a politikai pályafutás sikereit a megnyert választásokkal mérik, különösképpen az olyan választások esetében, melyeket az igazság eltitkolásával, illetve annak – a választási szempontból alkalmasnak minősített pillanatig történő – visszatartása útján nyertek meg. Van olyan korrupció is, amikor a hivatalnokok és a politikusok annak érdekében osztanak kiváltságokat és zsíros állásokat, hogy ezek által a politikai pártokat és az egyéb szervezeteket saját etikai alapelveiktől és intellektuális erejüktől megfossszák. Korruptnak tekinthető az is, amikor megfeledkeznek arról, hogy a politikában való részvétel, illetve a kormányzati feladatok betöltése felkészültséget, önzetlenséget, a mások szolgálatára való készséget, továbbá az elmondottakat és a gyakorlat közötti összhangot igénylik.

Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy nem csupán a megválasztott tisztviselők lehetnek vétkesek a korrupcióban. Létezik a korrupciónak olyan formája is, amely rosszul értelmezett lojalitásból, szélsőséges behódolásból és az alárendeltek opportunizmusából fakad. Fel kell tennünk a kérdést magunknak, milyen lehetséges következményei vannak a titkolózásban és a hamis lojalításban rejlő korrupciónak?

Tudatában kell lennünk annak, hogy a szavazóknak pedig az a felelőssége, hogy a jövőbeni kormánytisztviselőkben a tisztességet, az alkalmasságot, a megfelelő képességeket, az igazságszeretetet és az ezen tulajdonságok iránti tiszteletet keressék. Az olyan ember, aki értékeket ugyan nem tud felmutatni, a politikai ambíciói viszont annál nagyobbak – a hatalom iránti szomjúságát oltandó – mindig is hajlandó lesz arra, hogy a demokrácia eszközeit meghamisítsa. A megsemmisült demokráciák nem mindegyikét államcsíny vagy felkelés tette tönkre.

A szavazás is egyfajta jog. Arról azonban nagyon sok állampolgár megfeledkezik, hogy ezzel az a kötelezettség is párosul, hogy e jogával felelősséggel kell élnie. Az 1933 márciusában tartott parlamenti választásokon Beethoven, Goethe és Thomas Mann hazájában a Nemzeti Szocialista Párt – legitim módon – megsemmisítő többségű győzelmet aratott, és ily módon megnyílt az út Adolf Hitler számára a legkorruptabb hatalom, az abszolút hatalom felé.

A XVII. századi Mexikó egyik legnagyobb költője, Sor Juana Inés de la Cruz az alábbi kérdést tette fel:

*cuál es más de culpa aunque cualquiera mal haga:
La que peca pro la paga él que paga por pecar?*

*Whose is the greater blame in a shared evil?
She who sins for pay or he who pays for sin?*

*A közös bűn kire hoz nagyobb szégyent?
Arra, aki pénzért követi el bűnét, vagy arra, aki ugyanazon bűnért fizet?*

A költő úgy gondolta, hogy beszélnie kell arról az álszeméremről, amikor ugyanaz a férfi teszi megvetés tárgyává az asszony erkölcsseit, aki korábban a bűnt vele elkövette.

Úgy gondolom, hogy az ő szavai ma is igazként csengenek egy olyan világban, ahol a bűnösök gyakran húzódnak vissza a gazdagság és a hatalom oltalmába. A korrupciónak két félre van szüksége: az egyik, aki korrumpál, a másik pedig, akit korrumpálnak. Amíg az iparosodott országok vezetői odahaza elítélik a korrupciót, míg más országokban szemet hunynak a vesztegetések felett, addig az ilyenek nem csupán a korrupció vádjával illelhetők, de abban is vétkesek, hogy kétféle normát alkalmaznak a fejlődő és a fejlett világ esetében. E kétféle norma létezése veszélyt jelent az összes érintett félre nézve: a gazdag nemzeteknek, amelyek az etikát kizárólag az országhatárokon belülre korlátozzák és a szegény nemzeteknek, amelyek intézményei a korrupció miatt elgyengülési folyamaton mennek keresztül.

A fejlődő országokban a korrupció előkészítői nem minden esetben a harmadik világ polgárai. Az elmúlt néhány évtizedben számos iparosodott ország oly módon avatkozott be a fejlődő világ országaiban lezajlott politikai folyamatokba, hogy korrump vezetőket támogatott, tartott meg, vagy éppen ilyen vezetők kezébe adott hatalmat. Jónéhány gazdag ország kétféle normát követett külpolitikájában: odahaza a demokráciát, külföldön viszont a diktátorokat támogatta. Ez a kettős norma a nyugati országok azon magatartásában is jelen van, amellyel elutasítják a fejlődő országok vesztegetés-ellenes törvényeit. Teszik ezt úgy, hogy társaságaik számára engedélyezik, hogy azok a csúszópénzként történt kifizetéseiket adókedvezményként könyvelhessék el. Az ilyen ügyek közönséges módon figyelmen kívül hagyják a törekeny új demokráciák azon igényét, hogy a demokratikus rendszer értékeit bizonyítani kell az olyan emberek számára, akik éveken át totalitárius rendszerű országban éltek.

Kétértelmű beszédet (a kettős norma egy másik fajtája) lehet hallani a nemzetközi kapcsolatok színterén. Ez pedig már a tágabb értelemben vett korrupcióra mutat, arra, amely a nemzetek közötti bizalmat gyengíti. Amikor az erősebb államok kormányai morális magyarázatokkal szolgálnak az olyan törvények alátámasztására, amelyekre a valóságban saját érdekeik miatt van szükség, korrump gyakorlatot követnek. Az is egyfajta korrupció, amikor a – nem ritkán pacifistának titulált – demokratikus kormányok engedélyt adnak saját iparvállalataik számára, hogy olyan elnyomó rendszert fenntartó országok részére szállíthassanak fegyvereket, amelyek megsértik az emberi jogokat, illetve olyan országok számára, amelyek polgárháborúba vagy nemzetközi konfliktusba keveredtek.

A Transparency International komoly lépéseket tett annak érdekében, hogy a korrupció által diktált kétféle normával szemben felvegye a harcot. Tapsolok ezekhez a lépésekhez, de még sokkal többet kell tennünk. Kétség nem férhet hozzá, hogy ez a Kézikönyv felbecsülhetetlen

értéket képvisel a további munka számára. E munka lényege, hogy különböző normákat hozzon létre a polgári társadalmak (törvényhozók és a törvények végrehajtói) számára, és példaként olyan jól bevált gyakorlati megvalósításokat mutasson fel, melyeket bármelyik ország figyelmen kívül hagyhat saját kockázatára.

Amellett, hogy éber és erős polgári társadalmat kell létrehozunk, küzdenünk kell a korrupció ellen úgy is, hogy a gyermekeinket megtanítsuk arra, hogy a hatalommal nem szabad visszaélni. Úgy kell harcolnunk a korrupció ellen, hogy közben mi magunk váljunk a polgári erkölcsök bajnokaivá, a polgárság olyan értékeit felmutatva, amelyek az évek folyamán elveszettek tűntek. Az ezredfordulóhoz közeledve mindannyiunk segítségére szükség van ahhoz, hogy ezt a célt elérjük. Továbbra is bízunk abban, hogy a korrupciós folyamat továbbterjedését megállíthatjuk. Amikor arról beszélünk, hogy a korrupció világméreteket ölt, arról a világméreteken jelentkező feltartóztatathatatlanság igényéről sem szabad megfeledkezni, hogy az emberek tisztességes kormányokat akarnak. A hidegháború időszakának lezárulását követően a segélyek felhasználását sokkal komolyabban figyelemmel kísérik, és a humanitárius segítség célja jelenleg az emberek segítése, nem pedig a 'barátok vásárlása' – akár korrumpáltaké is – a fejlődő világban.

A politikai tudományokkal foglalkozó diákok gondolataiban Európa a felvilágosodás korát testesíti meg – a demokrácia érdemeiről folytatott nagy filozófiai vitákat, a szabadság alkotmányát és a polgárság kötelezettségeit. Most pedig egy új és világméretű felvilágosodás hajnalán vagyunk. Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy demokráciáink születését és a kormányaink megalakulását segítő gondolatok reneszánszukat élhessék, mivel csakis akkor lehet biztonságos a jövőnk, ha ezekhez a gondolatokhoz következetesen ragaszkodunk.

Amennyiben ismét felfedezzük a szabadság, az igazság és az igazságosság iránti szenvedélyünket, álmaink megvalósulnak és saját céljainkat is túlteljesítik. Az idő elérkezett, hogy kihasználjuk lehetőségeinket és megmeneküljünk a korrupció kísérteteitől.”

Oscar Arias Sánchez²

Costa Rica

1995. október

² Dr. Oscar Arias Sánchez Costa Rica elnökeként 1987-ben kapta meg a Béke Nobel-díjat, a latin-amerikai fegyveres konfliktusok rendezésében kifejtett tevékenységéért, valamint a közép-amerikai béketörekvéseiért.